

سرو شیرین سخن پارسی

درسنامه‌ی فارسی عمومی

مجموعه سخن پارسی و دانش‌های ادبی

دکتر علیرضا نادانی

گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه فردوسی مشهد

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۹۹۴۵-۸۳-۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۶۵۳۲۷۹
 عنوان و نام پدیدآور : سرو شیرین سخن پارسی: درونامه‌ی فارسی عمومی، گزیده سخن
 پارسی و دانش‌های ادبی / علیرضا عابدیان
 مشخصات نشر : تهران: دریاچه نو، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری : ۲۵۶ ص: جدول
 عنوان دیگر : درونامه‌ی فارسی عمومی، گزیده سخن پارسی و دانش‌های ادبی
 موضوع : ادبیات فارسی — راهنمای آموزشی (عالی)
 موضوع : فارسی — راهنمای آموزشی (عالی)
 رده بندی دیویی : ۸۴۰/۷۶
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۳ س۴/ع۲ PIR۳۳۳۱
 سرشناسه : عابدیان، علیرضا، ۱۳۳۹ -
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا

نام کتاب: سرو شیرین سخن پارسی (درون‌نامه‌ی فارسی عمومی، گزیده سخن پارسی و دانش‌های ادبی)
 نویسنده: علیرضا عابدیان
 نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳
 حروفچینی و صفحه آرایی: دریاچه نو
 ناشر: دریاچه نو
 شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۹۴۵-۸۳-۵

نشانی ناشر: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوی رشتچی، شماره‌ی ۱۵، واحد ۵
 کدپستی: ۱۳۱۳۹۷۵۹۷۳ / تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۳۳۷۸۰-۱

www.daricheno.ir Driche.pub@gmail.ir

«حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.»

پیشگفتار

«الَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ، تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا...» (آیات ۲۴-۲۵ سوره ابراهیم)

«آیا ندیدی خدا چگونه مثل زده: سخن نیکو مانند درخت پاکیزه‌ای است که ریشه‌اش (در زمین) ثابت و شاخه آن در آسمان است و همیشه به اذن پروردگارش میوه می‌دهد...»

در این آیه شریف، خداوند، «کلمه طیبه» را به درختی تنومند و پربرگ و بار تشبیه فرموده که دارای ریشه‌ای محکم و استوار است و شاخه‌های انبوه و فراوانش پهنه آسمان را فرا می‌گیرد و چون فصل باردهی آن فرا می‌رسد، میوه‌های بسیارش هر بیننده‌ای را به شگفتی می‌دارد.

زبان فارسی، زبان هم‌زمان جهان اسلام است. و در ارائه‌ی فرهنگ اسلامی - قرآنی توانسته است بعد از زبان عربی بیشترین میزان انتقال مفاهیم این فرهنگ پربار را عهده دار باشد.

شاهکارهای ادبیات فارسی در زبان پارسا هستند که خرمی و باروری جاودانه دارند. سرسبزی آنان ریشه در فرهنگ اسلامی دارد.

زبان فارسی از مهمترین عوامل وحدت مردم سبزین گهربار ایران است و آثار ادبی زبان فارسی، مقوم مبانی هویت ملی و یکپارچگی فرهنگ مردم کشور ماست. انس و الفت مردم به ویژه جوانان با قله‌های ادبی تاریخی، آموزه‌های دینی را همچون بذره‌های پاک، در وجود آنان می‌کارد.

این بذرها، نهال‌های سبزی می‌شوند که با گذشت روزگاران، درختان تنومندی خواهند شد.

درخت سرو از هزاران سال پیش در ایران کاشت می‌شده و یکی از نمونه‌های کهنسال این درخت، سرو کاشمر بوده است که بنا به قول مشهور به دست زرتشت کاشته شده بود. اکنون نیز نمونه‌های کهنسال دیگری از درخت سرو در برخی از نقاط ایران هم‌چنان استوار است که مهم‌تر از همه سرو کهنسال چند هزارساله در شهر ابرکوه یزد است که کهن‌ترین سرو جهان است.

نیاکان ما، نام هایی چون «سرو ناز» را بر فرزندان خود می نهادند و در هنگام زایش فرزندان شان به جای قربانی کردن، به نام نوزاد درخت سروی می کاشتند تا «سرو آزاد» و فرزندان شان باهم بزرگ شوند و زندگی سبز و سرنوشتی روشن داشته باشند. نزد ایرانیان، درخت سرو با صفاتی چون آزاد، راستین، بلند، سرفراز، سرکش، تازه، جوان، جوانه، نوحاسته، سایه دست، سایه گستر، سهی، پابرجای، پادرجل، پایدار، چمن زاد، بستانی و بوستان آرای شناخته می شد.

«سرو شریفین سخن پارسی» سخنانی درباره ی زبان فارسی و گزیده های از متون ادب پارسی است؛ متونی از آثار کهن و معاصر ادبی ما که نمودار فرهنگی ملت دیرینه سال ایران است.

این کتاب، به نظر تدوین در کلاس های دانشگاهی تهیه شده است؛ امید است این درسنامه بتواند موجب آشنایی بیشتر دانشجویان با «قند پارسی» را فراهم آورد.

صاحب نظران، همکاران گرامی، عزیزان دانشجو، با ارائه پیشنهاد های سنجیده خویش، صاحب این قلم را مرهون الطاف خود خواهند کرد.

یادکرد همکاری صمیمانه جناب آقای دکتر محمدجواد هاشمی، صبوری خانواده ام، و تلاش های دو فرزند عزیزم محمدتقی و محمدصادق و نیز دانشجویان محترم به ویژه سرکار خانم محدثه رضایی در فراهم شدن این کتاب، وظیفه ای ضروری است.

کارکنان مؤسسه گل واژه، به ویژه سرکار خانم چمنی که عهده دار حروفچینی و صفحه آرایی این کتاب بوده اند؛ نشر محترم دریچه نو و مدیر آن جناب آقای گل رضایی که کار چاپ و نشر کتاب را انجام داده اند؛ همچنین سرکار خانم سپیده زهتاب طراحی جلد کتاب را عهده دار بوده اند؛ سپاس داری تلاش های آنان، بر عهده من است.

در خاتمه، برای استادانی که خوشه چین خرمن دانش و معرفتشان بوده ام، اجر معنوی و رستگاری مسألت دارم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اوّل: کلیّات	
۱۷	اهمّیت زبان
۱۸	تعریف زبان
۱۹	اجزای زبان
۲۱	ساخت زبان
۲۱	ویژگیهای زبان
۲۳	کارکردهای زبان
۲۴	زبان، اندیشه و ارتباط
۲۵	کارکرد هنری زبان
۲۶	آداب سخن گفتن
۲۸	دانشهای ادبی
۲۸	انواع ادبی
۳۰	سبک‌شناسی
۳۰	سبک‌های ادبیّات فارسی
۳۳	نقد ادبی
۳۳	اهداف و وظایف نقد
۳۳	بلاغت
۳۴	عروض و قافیه
۳۴	خطّ فارسی

۳۵	قواعد کلی
۳۵	نشانه‌گذاری
۳۶	علائم معروف نشانه‌گذاری
۴۱	پاراگراف (بند)
۴۲	روش تنظیم پاراگراف‌ها
۴۳	نویسندگ
۴۹	با فرهنگ و فرهنگ
۵۳	زبان فارسی، بنیان و فرهنگ ما
۵۹	عواطف بشری در ادب فارسی
۶۷	عشق
۷۵	ایران را از یاد نبریم
۷۹	اهمیت شاهنامه
۸۲	فولکلور یا فرهنگ توده
۸۶	امثال و حکم
۹۴	نمونه‌هایی از امثال و حکم فارسی

فصل دوم: نثر فارسی و انواع آن

۱۰۳	نثر
۱۰۳	ویژگی‌های نثر
۱۰۴	تفاوت‌های نثر و نظم
۱۰۵	نوشتن
۱۰۵	اهمیت نثر
۱۰۷	نقش تخیل در نوشتن
۱۰۸	ویژگی‌های نثر خوب
۱۰۸	مراحل نوشتن

۱۰۸	درآمدی بر سیر نثر فارسی
۱۰۹	ویژگی‌های کلی این دوره‌ها به اختصار
۱۱۰	بررسی نمونه‌هایی از آثار نثر فارسی
۱۲۸	ادبیات داستانی
۱۲۸	داستان چیست؟
۱۲۸	عناصر داستان
۱۲۹	حکایت
۱۲۹	افسانه
۱۲۹	اسطوره
۱۳۰	تفاوت افسانه و اسطوره
۱۳۱	انواع افسانه‌های فارسی
۱۳۱	داستان کوتاه
۱۳۲	رمان

فصل سوم: نظم فارسی و قالب‌های آن

۱۳۵	شعر چیست؟
۱۳۵	دیدگاه‌های سنتی درباره شعر
۱۳۶	تاریخچه‌ی سرایش شعر
۱۳۷	تاریخچه‌ی شعر پارسی پیش از اسلام
۱۳۷	پیدایش شعر پارسی در دوره‌ی اسلامی
۱۳۸	وزن شعر فارسی
۱۳۸	تخلص
۱۳۹	تعریف قالب
۱۳۹	قصیده
۱۳۹	نمونه‌ی قصیده

۱۳۹		مشخصات قصیده
۱۴۰		اجزای تشکیل دهنده قصیده
۱۴۱		سیف فرغانی
۱۴۲		قصیده ۲
۱۴۳		ایوان مداین
۱۴۶		غزل
۱۴۶		نمودار غزا
۱۴۶		مشخصات مزل
۱۴۷		فرق غزل و قصید
۱۵۳		نمونه‌ای از غزل سعدی
۱۴۷		نمونه‌ای از غزل حافظ
۱۴۸		حافظ شیرازی
۱۵۳		سعدی شیرازی
۱۵۶		مولانا جلال‌الدین محمد بلخی
۱۵۸		کلیم همدانی
۱۵۹		فخرالدین عراقی
۱۵۹		میرزا نصیر طبیب اصفهانی
۱۶۰		قطعه
۱۶۰		نمودار قطعه
۱۶۰		مشخصات قطعه
۱۶۱		مثنوی
۱۶۱		نمودار مثنوی
۱۶۱		مشخصات مثنوی
۱۶۲		دیباچه‌ی مثنوی معنوی

۱۶۲	شعر عقاب
۱۶۷	نظامی گنجهای
۱۶۷	مناظره‌ی خسرو و فرهاد
۱۷۰	رباعی
۱۷۰	نمودار رباعی
۱۷۰	مشخصات رباعی
۱۷۰	نمونه‌هایی از رباعی
۱۷۱	دویتی
۱۷۱	نمودار دویتی
۱۷۱	مشخصات دویتی
۱۷۱	نمونه‌ای از دویتی
۱۷۲	چهار پاره
۱۷۲	نمونه‌ای از چهار پاره
۱۷۲	فالگیر
۱۷۶	ترجیع‌بند
۱۷۶	مشخصات ترجیع‌بند
۱۷۷	نمونه‌ای از ترجیع‌بند از دیوان سعدی
۱۷۸	ترکیب‌بند
۱۷۸	مشخصات ترکیب‌بند
۱۷۹	نمونه‌ای از ترکیب‌بند
۱۷۹	پنج‌بند از ترکیب‌بند در رثای شهدای کربلا
۱۸۲	مسمط
۱۸۲	نمودار مسمط مخمس
۱۸۲	مشخصات مسمط

۱۸۳	مسمط تضمینی
۱۸۳	نمودار مسمط تضمینی
۱۸۴	بهاءالدین عاملی (شیخ بهایی)
۱۸۴	مخمس بر غزل خیالی بخارایی
۱۸۵	مستزاد
۱۸۵	مشخصات مستزاد
۱۸۵	مثال شعر
۱۸۶	تک بیت
۱۸۶	نمونه‌هایی از تک بیت
۱۸۶	شعر نیمایی
۱۸۷	تفاوت شعر نیمایی با قالب‌های سنت
۱۸۷	تحولات شعر نیمایی پس از نیم
۱۹۱	آرش کمانگیر
۱۹۹	خان هشتم
۲۰۹	دستور خط فارسی
۲۰۹	مقدمه
۲۱۸	قواعد کلی
۲۱۸	۱. حفظ چهره خط فارسی
۲۱۸	۲. حفظ استقلال خط
۲۱۸	۳. تطابق مکتوب و ملفوظ
۲۱۸	۴. فراگیر بودن قاعده
۲۱۸	۵. سهولت نوشتن و خواندن
۲۱۸	۶. سهولت آموزش قواعد
۲۱۹	۷. فاصله‌گذاری و مرزبندی کلمات برای حفظ استقلال کلمه و درست‌خوانی

- ۲۱۹ ویژگیهای خط فارسی
- ۲۲۸ املاي بعضی از واژه‌ها و پیشوندها و پسوندها
- ۲۳۱ مجموعه ام؛ ای، است،.....
- ۲۳۲ ضمائر ملکی و مفعولی
- ۲۳۳ یای نکره و مصدری و نسبی
- ۲۳۳ کسره اضافه
- ۲۳۴ نشانه همزه
- ۲۳۵ همزه پایان
- ۲۳۹ واژه‌ها و ترکیبات و عبارات مأخوذ از عربی
- ۲۴۰ تنوین، تشدید، حرکت‌گذاری
- ۲۴۰ هجای میانی «-و-»
- ۲۴۲ ترکیبات
- ۲۴۶ واژه‌هایی با چند صورت املايی